

بررسی رابطه بین تقیدات مذهبی و سازگاری زناشویی

دکتر خدابخش احمدی*، دکتر علی فتحی آشتیانی**، علی رضا عرب‌نیا***

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف بررسی تعیین تقیدات مذهبی در سازگاری زناشویی انجام شده است. از آنجایی که اعتقادات دینی و تقیدات مذهبی بر تمامی ابعاد زندگی انسان و از جمله روابط خانوادگی اثرگذار است و با توجه به این که در شرایط کنونی استحکام ارزش‌های دینی در خانواده یکی از اهداف جامعه اسلامی ما است، لذا پژوهش در این زمینه ضروری است. در این پژوهش تعداد ۱۳۲۰ نفر (۶۶۰ زوج) ساکن استان تهران با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. این پژوهش از نوع توصیفی - همبستگی است. اطلاعات مورد نیاز در زمینه میزان تقیدات مذهبی از طریق پرسشنامه محقق ساخته و نیز اطلاعات مربوط به سازگاری زناشویی از طریق آزمون رضایت زناشویی انریچ جمع‌آوری شد. جهت بررسی نقش تقیدات مذهبی در سازگاری زناشویی از روش آماری تحلیل واریانس یک‌طرفه بهره گرفته شد. نتایج نشان داد که میزان سازگاری زناشویی در بین افرادی که تقیدات مذهبی زیادی دارند به‌طور معنی‌داری بیش از کسانی است که دارای تقیدات مذهبی کم هستند. بر این اساس میزان سازگاری زناشویی در بین افراد دارای تقیدات مذهبی خیلی زیاد، بیشترین حد و در بین افراد دارای تقیدات مذهبی کم، کمترین میزان را دارد.

کلیدواژه‌ها: سازگاری زناشویی، تقیدات مذهبی

email: kh_ahmady@yahoo.com

* استادیار دانشگاه علوم پزشکی بقیه... (عج)، مرکز تحقیقات علوم رفتاری

** دانشیار دانشگاه علوم پزشکی بقیه... (عج)، مرکز تحقیقات علوم رفتاری

*** دانشگاه علوم پزشکی بقیه... (عج)، مرکز تحقیقات علوم رفتاری

مقدمه

تاریخ نشان داده است که دین‌ورزی قدمتی دیرینه دارد. چنان‌که مطالعات باستان‌شناسی و انسان‌شناسی نشان داده‌اند، مذهب جزء لاینفک زندگی بشری در تمام اعصار بوده است. «ویل دورانت» (به نقل از خداپناهی و خوانین‌زاده، ۱۳۷۹) معتقد است: دین به اندازه‌ای غنی، فراگیر و پیچیده است که هیچ دوره‌ای در تاریخ بشر خالی از اعتقاد دینی نبوده است. این‌که حتی یک انسان بی‌اعتقاد به دین، در شرایط نامطمئن بحران روحی و درماندگی به‌طور ناهشیار به خدا و نیروهای ماوراءالطبیعی می‌اندیشد و از او استمداد می‌طلبد، یک پدیده ثابت شده‌ای است. به گفته «فرانکل» (به نقل از همان منبع) بنیان‌گذار مکتب معنادرمانی احساس مذهبی عمیق و واقعی، در اعماق ضمیر ناهشیار هر انسانی وجود دارد.

تحقیقات (الیسن، ۱۹۹۴؛ آدلر و کامل، ۱۹۹۵؛ به نقل از مختاری و همکاران، ۱۳۸۰) نشان داده است که مذهبی بودن به معنای وسیع کلمه می‌تواند آثار بحران‌های شدید زندگی را تعدیل کند و هم‌چنین ارتباط مثبتی بین مذهب و سلامت روان وجود دارد. بنابراین اعتقادات معنوی یک موضوع جالب برای مبارزه با مشکلات و بیماری‌های مختلف می‌باشد. شکی نیست که ارزش‌ها به‌عنوان یک عامل مهم در سلامت جسمی و روحی نقش ایفا می‌کنند (بوسینگ^۱ و همکاران، ۲۰۰۵).

در ازدواج سازگاری زناشویی و رضایت از آن امر مهمی به‌شمار می‌آید. سازگاری زناشویی وضعیتی است که در آن زن و شوهر در بیشتر مواقع احساسی ناشی از خوشبختی و رضایت از همدیگر دارند (سین‌ها و ماگرچک^۲، ۱۹۹۰). نکته قابل توجه این است که دین اسلام تأکید فراوانی بر استحکام ازدواج دارد، به‌گونه‌ای که هیچ بنایی در نزد خدا پسندیده‌تر از ازدواج نیست (وسایل-الشیعه). هم‌چنین در اسلام بنای ازدواج، مساوات، مودت و رحمت قرار داده شده است (قرآن کریم). این موارد به‌عنوان عوامل استحکام بخش روابط زناشویی تلقی می‌شوند (برادباری^۳ و همکاران، ۲۰۰۰). بر این اساس انتظار می‌رود کسانی که نسبت به ارزش‌های اسلامی پایبند هستند دارای سازگاری زناشویی بیشتری نیز باشند زیرا تدین یکی از ارکان اساسی زندگی سعادت‌مندانه است.

ارتباط مذهب و نتیجه ازدواج در تحقیقات مختلف بارها نشان داده شده است. مطالعات کاسلو^۴ و همکاران (۱۹۹۶) نشان داد که بالاترین رضایت زناشویی در بین زوجینی بود که در زمینه فلسفه زندگی، تصورات آن‌ها از رضایت در روابط جنسی، میزان وقتی که با هم می‌گذرانند و چگونگی گذراندن اوقات فراغت با هم همگن بودند.

در تحقیقی که بر روی زوج‌هایی که به‌طور متوسط ۹ سال از ازدواج آنان می‌گذشت انجام شد، ملاحظه گردید، زوج‌هایی که به مراسم مذهبی در روزهای تعطیل مقید هستند دارای رضایت زناشویی بیشتری می‌باشند (فیس و تامکو^۵، ۲۰۰۱). در تحقیق دیگری که در کالیفرنیا انجام شد نشان داده شد که مذهب تأثیر مثبتی در روابط زناشویی داشته ولی با این حال این تأثیر در سال

اول زندگی اندک بوده، میزان این تأثیر در طی سال‌های بعدی بیشتر شده است. اما تحقیقات بیشتری باید در این زمینه انجام شود چون انواع مختلف ازدواج‌ها می‌تواند با مذهب تحت تأثیر قرار گیرد (سولیوان^۶، ۲۰۰۱).

تحقیق دیگری بر روی زوج‌های رومی دارای مذهب کاتولیک نشان داد که، در این تحقیق هرکدام از زوجین به‌طور مجزا مصاحبه شدند، اعتقادات و باورهای مذهبی اثر بالقوه‌ای بر روی کنترل خشم در وقایع استرس‌زای زندگی و تعارضات خانوادگی دارد و ارتباط با خدا فاصله‌ای را که بین زوجین وجود دارد پر می‌کند. در نتیجه ارتباطی بین روابط زناشویی و ارتباط با خدا وجود دارد (مارش و دالاس^۷، ۲۰۰۱). در زوج‌های مذهبی، قلمرو معنویات نظام‌های بیولوژیکی و روان‌شناختی و سایر قلمروهای بین فردی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در یک پژوهش کیفی که با استفاده از مصاحبه با ساختار بر روی همسران مذهبی به‌منظور ارزیابی اثر دعا و نیایش بر روی روابط زناشویی در هنگام خشونت انجام شد، نشان داده شد که نیایش و دعا در حین خشونت تأثیر مشخص و قابل توجهی بر روابط همسران دارد و حل مشکل را تسریع می‌کند (باتلر^۸ و همکاران، ۱۹۹۸). بر این اساس تحقیق حاضر در صدد برآمده است تا نقش گرایش‌های مذهبی را در هر یک از ابعاد سازگاری زناشویی مورد بررسی قرار دهد.

روش

جامعه نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش، شامل کل زوجین ساکن شهر تهران بود. نمونه‌های پژوهشی از مناطق پنج‌گانه شهر (شمال، جنوب، شرق، غرب و منطقه مرکزی) انتخاب شدند. روش انتخاب نمونه در دسترس بود. مطابق آن مناطق شهری شمال (۱)، غرب (۲۲)، جنوب (۲۰) از تهران به‌عنوان مناطق مورد بررسی و در هر منطقه ۱۱ محله برای انجام پژوهش انتخاب شدند. پرسشگران با مراجعه حضوری به محله و منازل افراد، آن‌ها را دعوت به همکاری با طرح می‌کردند. زوجینی که تمایل به همکاری داشتند پرسشنامه را تکمیل و تحویل پرسشگران می‌دادند. مطابق طرح حدود ۷۵۰ زوج دعوت به همکاری شدند که از این تعداد ۶۶۰ زوج همکاری کردند. لازم به ذکر است که تعداد زوجین انتخاب شده از مناطق مورد بررسی تقریباً مساوی بودند. از این جامعه آماری تعداد ۱۳۲۰ نفر (۶۶۰ زوج) با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند.

ابزارهای پژوهش

برای جمع‌آوری اطلاعات از آزمون رضایت زناشویی انریچ به همراه پرسشنامه محقق ساخته در زمینه تقیدات دینی استفاده شد. آزمون رضایت زناشویی انریچ دارای ۱۱۵ سؤال است ولی در این

پژوهش از فرم کوتاه ۴۷ سؤالی آن استفاده شد. در ایران فرم کوتاه آزمون با ۴۷ ماده مورد هنجاریابی قرار گرفته و همبستگی درونی آن برای فرم کوتاه ۰/۹۵ محاسبه و گزارش شده است (سلیمانیان و نوایی‌نژاد، ۱۳۷۳). در پژوهشی دیگر اعتبار آزمون انریچ با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و با روش بازآزمایی (به فاصله یک هفته) برای مردان ۰/۹۳۷ و برای زنان ۰/۹۴۴ و برای مردان و زنان ۰/۹۴ بدست آمده است (مهدویان، ۱۳۷۶). ابعاد سازگاری زناشویی مورد بررسی در این پرسشنامه عبارتند از: موضوعات شخصیتی، ارتباطات، حل تعارض، مسائل مالی، اوقات فراغت، روابط جنسی، تربیت فرزند، ارتباط با خانواده اصلی و دوستان، نقش‌های همسری و جهت‌گیری مذهبی و معنوی.

پرسشنامه تقیدات دینی نیز با الهام از احکام مذهبی توسط محققین ساخته شد. پرسشنامه در ابعاد گرایش‌های معنوی، ارزش‌های مادی، ارزش‌های انسان‌مداری، انجام فرایض دینی، اعتقاد عملی به پوشش اسلامی، انجام مستحبات و پرهیز از محرّمات بود. این پرسشنامه براساس مقیاس لیکرت تنظیم شده دارای ۱۵ سؤال است که آزمودنی‌ها باید نظر خود را راجع به هر یک از مواد در سطوح پنج‌گانه، کاملاً موافقم، موافقم، نه موافقم نه مخالف، مخالفم و کاملاً مخالفم، ارائه می‌دادند. موارد پرسشنامه در این زمینه‌ها بود: اقامه نماز، روزه گرفتن، تلاوت قرآن، اهتمام به نماز، شرکت در نماز جماعت و جمعه، انجام امر به معروف و نهی از منکر، انجام واجبات دین از روی علاقه، نوع پوشش، گرایش به مد روز، رعایت حد در پوشش، ارتباط با نامحرم، توجه به مادیات، اعتقاد به پول به‌عنوان حلال همه مشکلات، اعتماد به مذهب به‌عنوان کلید خوشبختی، میزان توکل به خدا برای حل مشکلات زندگی. هر یک از این موضوعات در پرسشنامه به‌صورت یک عبارت مطرح شده است مانند: به چادر به‌عنوان حجاب برتر اعتقاد دارم یا زبان من جلوی آلوده شدن به گناه را نمی‌گیرد، وجود اعتقادات مذهبی برای سعادت انسان لازم است، قرآن تلاوت می‌کنم. این پرسشنامه پس از ارزیابی روایی محتوایی و سازه اعتبار آن با استفاده از روش همبستگی درونی (آلفای کرونباخ) مورد بررسی قرار گرفت. میزان همبستگی درونی این پرسشنامه ۰/۸۷ بدست آمد. لازم به ذکر است که داده‌های تحقیق با استفاده از شاخص‌های آماری محاسبه فراوانی، درصد، میانگین، انحراف استاندارد و ضریب همبستگی پیرسون، آزمون تحلیل واریانس یکراهه و آزمون پسین توکی مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها

در این پژوهش تعداد ۱۳۲۰ نفر (۶۶۰ زوج) مورد بررسی قرار گرفتند. میانگین سن مردان $۳۷/۸ \pm ۵/۴$ و میانگین سن زنان $۳۳/۸ \pm ۵/۶$ بود. از نظر وضع تحصیلات حدود ۶۲٪ مردان دارای تحصیلات فوق دیپلم و بالاتر و حدود ۷۳٪ زنان مورد بررسی دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر بودند. سابقه ازدواج

در جامعه مورد بررسی ۱۰/۹۵+۶/۰۵ سال، مدت عقد تا ازدواج ۸/۵۵+۰/۷، طول مدت دوره نامزدی ۱/۴+۰/۴۹ سال، تفاوت سنی بین زوجین ۳/۶+۴/۲۶ سال بود.

جدول ۱: میزان تقیدات مذهبی در بین جمعیت مورد بررسی

میزان تقیدات مذهبی	فراوانی	درصد
کم	۳۱	۲/۳
متوسط	۶۵۷	۴۹/۷
زیاد	۵۰۷	۳۸/۴
خیلی زیاد	۱۲۰	۹/۱
موارد بدون پاسخ	۷	۰/۵
جمع	۱۳۲۰	۱۰۰

در این تحقیق میزان تقیدات مذهبی افراد مطابق پرسشنامه‌ای براساس مقیاس لیکرت سنجیده شد که در آن نمره ۱ نشان‌دهنده فقدان تقیدات مذهبی، نمره ۲ نشان‌دهنده تقیدات مذهبی کم، نمره ۳ نشان‌دهنده تقیدات مذهبی متوسط، نمره ۴ نشان‌دهنده تقیدات مذهبی زیاد و نمره ۵ نشان‌دهنده تقیدات مذهبی خیلی زیاد بود. بر این اساس میانگین نمره تقیدات مذهبی برای کل جمعیت برابر با ۳/۵۴ با انحراف معیار ۰/۶۹ و پایین‌ترین حد نمره ۲ و بالاترین حد نمره ۵ بود. برای محاسبه میانگین مجموع نمرات هر فرد در ۱۵ سؤال پرسشنامه برحسب مقیاس لیکرت محاسبه و به تعداد سؤالات تقسیم شد. بررسی میزان تقیدات مذهبی در بین جمعیت مورد بررسی نشان داد که ۴۷/۵٪ خود را به میزان زیاد و خیلی زیاد مذهبی دانسته‌اند، ۴۹/۷٪ میزان مذهبی بودن خود را متوسط ارزیابی کرده‌اند و ۲/۳٪ میزان مذهبی بودن خود را کم ارزیابی کرده‌اند. بررسی مقایسه‌ای این آمار براساس آزمون من‌ویتنی تفاوت معنی‌داری را بین زنان و مردان نشان نداد.

جدول ۲: وضعیت سازگاری زناشویی در بین جمعیت مورد بررسی

وضعیت سازگاری	فراوانی	درصد
نارضایتی شدید	۴۸	۳/۶
عدم رضایت	۱۴۶	۱۱/۱
مرزی (نه راضی و نه ناراضی)	۶۵۹	۴۹/۹
دارای رضایت	۳۸۱	۲۸/۹
رضایت خیلی زیاد	۷۸	۵/۹
موارد بدون پاسخ	۸	۰/۶
جمع	۱۳۲۰	۱۰۰

وضعیت سازگاری زناشویی زوجین مورد بررسی نشان داد که ۳/۶٪ افراد دارای نارضایتی شدید، ۱۱/۱٪ عدم رضایت، ۴۹/۹٪ در شرایط مرزی (یعنی نه راضی و نه ناراضی)، ۲۸/۹٪ دارای رضایت و ۵/۹٪ دارای رضایت خیلی زیاد از روابط با همسر بودند. ضمناً ۰/۶٪ فاقد نمره در این آزمون بودند.

جدول ۳: میانگین و انحراف معیار سازگاری زناشویی در بین چهار گروه مورد مقایسه

گروه‌ها	تعداد	میانگین نمره	انحراف استاندارد
تقیدات مذهبی کم	۳۱	۱۶۰	۳۰/۸
تقیدات مذهبی متوسط	۶۸۳	۱۷۷	۲۹/۵
تقیدات مذهبی زیاد	۴۹۵	۱۹۰	۲۹/۶
تقیدات مذهبی خیلی زیاد	۱۱۴	۱۹۷	۳۰/۷

میانگین نمره سازگاری زناشویی در کل جمعیت مورد بررسی ۱۸۳/۹ و انحراف استاندارد آن ۳۰/۶۷، هم‌چنین پایین‌ترین نمره ۸۲ و بالاترین نمره ۲۳۳ بود. مطابق نرم مقیاس رضایت زناشویی (براساس سلیمانیان و نوابی‌نژاد، ۱۳۷۳) میانگین آزمون ۱۷۵/۸ و انحراف استاندارد آن ۲۶/۴۱ می‌باشد.

جدول ۴: نتایج آزمون تحلیل واریانس برای مقایسه سازگاری زناشویی

در بین چهار گروه مورد بررسی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	میزان F	سطح معنی‌داری
بین گروهی	۸۶۶۲۰	۳	۲۸۸۷۳/۶	۳۲/۷۸	۰/۰۰۰۱
درون گروهی	۱۱۲۲۰۴۷	۱۲۷۴	۸۸۰/۷		**
کل	۱۲۰۸۶۶۸	۱۲۷۷			

جهت بررسی نقش تقیدات مذهبی در سازگاری زناشویی از روش آماری تحلیل واریانس یک‌طرفه (ANOVA) بهره گرفته شد. در مقایسه سازگاری کلی زناشویی بین چهار گروه (تقیدات مذهبی کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) ملاحظه شد که $F_p [\alpha < 0.01] > FR$ است و بنابراین تفاوت بین چهار گروه مورد مقایسه در سطح $0.01 \leq \alpha$ از نظر آماری معنی‌دار می‌باشد.

جدول ۵: نتایج آزمون پسین توکی (HSD) برای مقایسه سازگاری زناشویی در بین چهار گروه مورد بررسی

سطح معنی داری	خطای استاندارد	i-j	J	i
۰/۰۰۲	۵/۴۶	-۱۷/۰۱	۲	۱
۰/۰۰۰۱	۵/۴۹	-۲۹/۹۸*	۳	۱
۰/۰۰۰۱	۶/۰۱	-۳۷/۳۴*	۴	۱
۰/۰۰۰۱	۱/۷۸	-۱۲/۹۸	۳	۲
۰/۰۰۰۱	۳/۰۲	-۲۰/۳۳	۴	۲
۰/۰۱۷	۳/۰۸	-۷/۳۵	۴	۳

*گروه‌ها: ۱ = تقیدات مذهبی کم، ۲ = تقیدات مذهبی متوسط، ۳ = تقیدات مذهبی زیاد، ۴ = تقیدات مذهبی خیلی زیاد

جهت تعیین جایگاه تفاوت از روش آماری مقایسه پسین توکی (HSD) که تفاوت‌ها را با مقایسه یک به یک در بین میانگین گروه‌های مورد مقایسه نشان می‌دهد، استفاده شد. این مقایسه نشان داد که تمامی چهار گروه در سطح $\alpha \leq 0/01$ تفاوت معنی داری با یکدیگر دارند. معنی دار بودن این مقایسه نشان داد که میزان سازگاری زناشویی در بین افرادی که تقیدات مذهبی زیادی دارند به طور معنی داری بیش از کسانی است که دارای تقیدات مذهبی کم هستند. بر این اساس میزان سازگاری زناشویی در بین افراد دارای تقیدات مذهبی خیلی زیاد، بیشترین حد و در بین افراد دارای تقیدات مذهبی کم، کمترین میزان را دارد.

ابعاد نه‌گانه سازگاری زناشویی در بین چهار گروه (تقیدات مذهبی کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) نیز مورد مقایسه قرار گرفت. مقایسه این چهار گروه که با استفاده از روش آماری تحلیل واریانس (ANOVA) صورت گرفت، نشان داد که بین چهار گروه مورد مقایسه در تمامی مؤلفه‌های موضوعات شخصیتی، ارتباط دوتایی، حل تعارض، مدیریت مالی، روابط جنسی، ارتباط با اقوام و دوستان، فعالیت‌های اوقات فراغت، وظایف والدینی و جهت‌گیری مذهبی تفاوت آماری معنی داری در سطح $\alpha \leq 0/01$ وجود دارد.

برای تعیین جایگاه‌های تفاوت از روش مقایسه یک به یک میانگین چهار گروه با بهره‌گیری از آزمون پسین توکی (HSD) استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد که در میانگین تمامی مؤلفه‌های نه‌گانه با یکدیگر تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول ۶: مقایسه ابعاد سازگاری زناشویی بر حسب میزان تقیدات مذهبی

ردیف	ابعاد سازگاری زناشویی	گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	میزان f	سطح معنی‌داری	جایگاه تفاوت برحسب آزمون توکی
۱	موضوعات شخصیتی	۱- تقیدات مذهبی کم ۲- تقیدات مذهبی متوسط ۳- تقیدات مذهبی زیاد ۴- تقیدات مذهبی خیلی زیاد	۳۱ ۶۲۸ ۴۹۵ ۱۱۴	۲/۲۷ ۳/۸۴ ۴/۱۴ ۴/۲۲	۰/۹۸ ۰/۸۵ ۰/۸۱ ۰/۸۷	۲۱/۹۹	<۰/۰۰۱	۴۰۳۲۰۱
۲	روابط دوتایی	۱- تقیدات مذهبی کم ۲- تقیدات مذهبی متوسط ۳- تقیدات مذهبی زیاد ۴- تقیدات مذهبی خیلی زیاد	۳۱ ۶۲۸ ۴۹۵ ۱۱۴	۳/۳۵ ۳/۷۳ ۴/۰۳ ۴/۳۱	۰/۵۲ ۰/۷۹ ۰/۷۷ ۰/۸۱	۲۴/۸۷	<۰/۰۰۱	۴۰۳۲۰۱
۳	شیوه حل تعارض	۱- تقیدات مذهبی کم ۲- تقیدات مذهبی متوسط ۳- تقیدات مذهبی زیاد ۴- تقیدات مذهبی خیلی زیاد	۳۱ ۶۲۸ ۴۹۵ ۱۱۴	۳/۳۷ ۳/۵۴ ۴/۸۴ ۴/۰۵	۰/۸۹ ۰/۸۷ ۰/۸۳ ۰/۸۹	۱۹/۸۲	<۰/۰۰۱	۴۰۳۲۰۱
۴	مدیریت مالی	۱- تقیدات مذهبی کم ۲- تقیدات مذهبی متوسط ۳- تقیدات مذهبی زیاد ۴- تقیدات مذهبی خیلی زیاد	۳۱ ۶۲۸ ۴۹۵ ۱۱۴	۲/۳۰ ۳/۷۲ ۳/۹۸ ۴/۱۶	۰/۶۴ ۰/۸۹ ۰/۹۱ ۰/۹۰	۱۶/۳۸	<۰/۰۰۱	۴۰۳۲۰۱
۵	فعالیت‌های اوقات فراغت	۱- تقیدات مذهبی کم ۲- تقیدات مذهبی متوسط ۳- تقیدات مذهبی زیاد ۴- تقیدات مذهبی خیلی زیاد	۳۱ ۶۲۸ ۴۹۵ ۱۱۴	۳/۴۳ ۳/۷۹ ۴/۰۶ ۴/۱۵	۰/۷۱ ۰/۶۶ ۰/۷۱ ۰/۶۷	۲۲/۹۳	<۰/۰۰۱	۴۰۳۲۰۱
۶	روابط جنسی	۱- تقیدات مذهبی کم ۲- تقیدات مذهبی متوسط ۳- تقیدات مذهبی زیاد ۴- تقیدات مذهبی خیلی زیاد	۳۱ ۶۲۸ ۴۹۵ ۱۱۴	۳/۴۸ ۳/۶۲ ۳/۸۲ ۳/۹۲	۰/۴۴ ۰/۶۸ ۰/۶۹ ۰/۸۲	۱۲/۶۴	<۰/۰۰۱	۴۰۳۲۰۱
۷	وظایف والدینی	۱- تقیدات مذهبی کم ۲- تقیدات مذهبی متوسط ۳- تقیدات مذهبی زیاد ۴- تقیدات مذهبی خیلی زیاد	۳۱ ۶۲۸ ۴۹۵ ۱۱۴	۲/۳۵ ۳/۴۳ ۴/۰۴ ۴/۲۹	۰/۹۶ ۰/۷۳ ۰/۷۷ ۰/۸۰	۲۹/۴۱	<۰/۰۰۱	۴۰۳۲۰۱
۸	ارتباط با اقوام و دوستان	۱- تقیدات مذهبی کم ۲- تقیدات مذهبی متوسط ۳- تقیدات مذهبی زیاد ۴- تقیدات مذهبی خیلی زیاد	۳۱ ۶۲۸ ۴۹۵ ۱۱۴	۳/۴۹ ۳/۸۲ ۴/۰۸ ۴/۳۱	۰/۸۱ ۰/۷۰ ۰/۷۲ ۰/۷۲	۲۱/۱۰	<۰/۰۰۱	۴۰۳۲۰۱
۹	جهت‌گیری مذهبی	۱- تقیدات مذهبی کم ۲- تقیدات مذهبی متوسط ۳- تقیدات مذهبی زیاد ۴- تقیدات مذهبی خیلی زیاد	۳۱ ۶۲۸ ۴۹۵ ۱۱۴	۳/۷۳ ۴/۱۹ ۴/۴۶ ۴/۶۳	۰/۸۷ ۰/۷۴ ۰/۶۹ ۰/۵۸	۲۷/۴۲	<۰/۰۰۱	۴۰۳۲۰۱

جدول ۷: رابطه همبستگی بین تقیدات دینی و ابعاد سازگاری زناشویی

ابعاد	سازگاری کلی	موضوعات شخصیتی	روابط دوتایی	شیوه حل تعارض	مدیریت مالی	فعالیت‌های اوقات فراغت	روابط جنسی	وظایف والدینی	ارتباط با اقوام و دوستان	جهت گیری مذهبی
ضریب همبستگی	۰/۲۹	۰/۲۳	۰/۲۶	۰/۲۲	۰/۲۱	۰/۲۴	۰/۱۷	۰/۲۶	۰/۲۳	۰/۲۶
سطح معنی‌داری	<۰/۰۰۱	<۰/۰۰۱	<۰/۰۰۱	<۰/۰۰۱	<۰/۰۰۱	<۰/۰۰۱	<۰/۰۰۱	<۰/۰۰۱	<۰/۰۰۱	<۰/۰۰۱

به دنبال تأیید فرضیه پژوهشی و تأیید تأثیر تقیدات مذهبی در سازگاری زناشویی، میزان این رابطه با استفاده از ضریب همبستگی مورد بررسی قرار گرفت. همان‌طور که در جدول شماره ۷ مشاهده می‌شود، تقیدات مذهبی به ترتیب با سازگاری کلی به میزان ۰/۲۹، با ابعاد روابط دوتایی، وظایف والدین و جهت‌گیری مذهبی ۰/۲۶، با ابعاد فعالیت‌های اوقات فراغت ۰/۲۴، با موضوعات شخصیتی و ارتباط با اقوام و دوستان ۰/۲۳، با بعد شیوه حل تعارض ۰/۲۲، با مدیریت مالی ۰/۲۱ و با روابط جنسی ۰/۱۷ رابطه همبستگی معنی‌داری دارد. جهت رابطه همبستگی دوتایی موارد مثبت می‌باشد. وجود رابطه همبستگی مثبت و معنی‌دار نشان می‌دهد که با افزایش تقیدات دینی در بین زوجین، میزان سازگاری زناشویی نیز افزایش پیدا می‌کند.

بحث

زوجین سازگار، زن و شوهرهایی هستند که توافق زیادی با یکدیگر دارند، از نوع و سطح روابطشان راضی‌اند، از نوع و کیفیت گذراندن اوقات فراغت رضایت دارند و در زمینه وقت و مسائل مالی مدیریت خوبی اعمال می‌کنند (گریف^۱ و همکاران، ۲۰۰۱). در این میان تدین یکی از ارکان اساسی زندگی سعادت‌مندانه است. در حدیث آمده است که: «بر شما باد که همسر دیندار انتخاب کنید» یا «اگر کسی با زنی به‌خاطر ثروتش ازدواج کند خداوند او را به حال خودش وامی‌گذارد و کسی که (فقط) به‌خاطر زیبایی‌اش با او ازدواج کند در او امور ناخوشایند خواهد دید، کسی که به‌خاطر دین و ایمان فرد ازدواج کند خداوند همه امتیازات از قبیل زیبایی و ثروت به او عطا می‌کند» (وسایل‌الشیعه). در قرآن کریم نیز آمده است که مرد مؤمن با زن مؤمن ازدواج کند. نتایج تحقیقات نیز یکسان بودن زوجین در اعتقادات مذهبی و ایمان و تقوی را به‌عنوان عوامل مؤثر در موفقیت ازدواج‌ها ثابت کرده‌اند (فتحی و احمدی، ۱۳۸۳).

دقت در این مفاهیم و ملاحظه نتایج پژوهش‌های انجام شده به‌ویژه نتایج تحقیق حاضر، نقش تقیدات مذهبی را در رضایت و سازگاری زناشویی مورد تأیید قرار می‌دهد. تقیدات مذهبی مورد بررسی در این پژوهش عبارت بودند از: اقامه نماز، روزه گرفتن، تلاوت قرآن، اهتمام به نماز، شرکت در نماز جماعت و جمعه، انجام امر به معروف و نهی از منکر، انجام واجبات دین از روی علاقه، نوع پوشش، گرایش به مد روز، رعایت حد در پوشش، ارتباط با نامحرم، توجه به مادیات، اعتقاد به پول

به‌عنوان حلال همه مشکلات، اعتماد به مذهب به‌عنوان کلید خوشبختی، میزان توکل به خدا برای حل مشکلات زندگی. تردیدی نیست که انسان‌های خداشناس و دین باور و کسانی که از احکام و شریعت اسلام پیروی می‌کنند، ملاک تدین را به‌عنوان یکی از معیارهای اصلی در انتخاب برای ازدواج مورد توجه قرار می‌دهند (فتحی و احمدی)؛ پوشش، حجاب و نگاه خود را محافظت می‌کنند (سه عاملی که زمینه انحرافات اخلاقی هستند)؛ همسر خود را به‌عنوان بنده خدا قبول داشته و از ظلم و ستم بر او پرهیز می‌کند؛ در روابط خود با همسر ضمن رعایت اصول بهداشتی با صداقت، عطف و مهربانی رفتار می‌کنند و تمام رفتار و کردارشان حتی روابط جنسی با همسر جهت‌گیری الهی دارد. بنابراین می‌توان انتظار داشت که رضایت زناشویی متأثر از میزان تقیدات مذهبی افراد باشد. لذا نتایج تحقیق حاضر شاهدهی بر این مدعی است که انسان دیندار و مذهبی در روابط زناشویی نیز از رضایت بالایی برخوردار است. در این زمینه نکاتی چند قابل توجه است:

ملاحظه شد که تقیدات مذهبی در میزان سازگاری زناشویی نقش دارد. نتایج نشان داد افرادی که دارای تقیدات مذهبی خیلی زیاد بودند نسبت به افرادی که تقیدات مذهبی‌شان زیاد بود به‌طور معنی‌داری سازگاری زناشویی بیشتری داشتند. افرادی که دارای تقیدات مذهبی زیاد بودند نسبت به افرادی که تقیدات مذهبی آن‌ها متوسط بود به‌طور معنی‌داری از سازگاری زناشویی بیشتری برخوردار بودند به همین ترتیب افرادی که دارای تقیدات مذهبی متوسط بودند نسبت به آن‌هایی که تقیدات مذهبی کم داشتند سازگاری زناشویی بالایی داشتند. بر این اساس می‌توان میزان پایبندی مذهبی و رشد معنوی افراد را به‌عنوان عامل مهم در میزان سازگاری و رضایت زناشویی معرفی کرد. تقیدات دینی در تمامی ابعاد سازگاری زناشویی نقش دارد. مطابق فوروس والس^{۱۰} (۱۹۸۹) سازگاری زناشویی در ده بعد مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در تحقیق حاضر بعد تساوی‌گری، نقش زن و مرد حذف و ۹ بعد دیگر مورد ارزیابی قرار گرفته است. در تمامی ۹ بعد مورد بررسی میزان سازگاری زناشویی در بین افراد برحسب میزان تقیدات مذهبی تفاوت معنی‌داری وجود داشت. به این معنا کسانی که تقیدات دینی بالاتری دارند در پذیرش سلیقه‌های همسر، ارتباط دوتایی با همسر، توانایی حل تعارض، مدیریت مالی خانواده، نحوه گذراندن اوقات فراغت، در روابط جنسی با همسر، در تربیت فرزندان، در ارتباط با خانواده اصلی و دوستان و در جهت‌گیری مذهبی با همسرشان سازگاری دارند.

براساس نتایج این پژوهش می‌توان گفت که تقیدات مذهبی در درجه اول به بهبود روابط و تقویت و تحکم آن در بین زن و شوهر کمک می‌کند، وظایف والدینی را تسریع می‌کند، به والدین کمک می‌کند تا در زمینه روش‌های تربیت فرزند با هم توافق داشته باشند. ضمن این‌که روابط مناسبی با فرزندان خود برقرار نمایند و هم‌چنین موجب می‌شود زن و شوهر دیدگاه فلسفی و اهداف مشترکی را در زندگی دنبال کنند. هم‌چنین در مرتبه بعد تقیدات مذهبی به افراد کمک می‌کند تا

اوقات فراغت آن‌ها در پیش خانواده و به همراه خانواده باشد و برنامه‌ریزی مناسبی در این زمینه داشته باشند. در درجه سوم تقیدات مذهبی به افراد کمک می‌کند تا تفاوت در سلیقه‌های یکدیگر را بپذیرند و با آن سازگار شوند، روابط مناسبی با اقوام و دوستان داشته باشند و صله رحم را در برنامه زندگی خود جای دهند. در درجه چهارم بتوانند تعارضات بین خود و همسر را به خوبی حل کنند، برای درآمد و هزینه‌های خود برنامه‌ریزی کنند و بالاخره در درجه پنجم روابط جنسی متقابلاً رضایت‌بخشی داشته باشند.

سه بعد از سازگاری زناشویی که پایین‌ترین رابطه همبستگی را با تقیدات دینی دارد به ترتیب عبارت‌اند از: روابط جنسی (۰/۱۷)، مدیریت مالی (۰/۲۱) و شیوه حل تعارض (۰/۲۲). شاید یکی از عواملی که ممکن است باعث شود تا رابطه همبستگی این ابعاد با تقیدات دینی پایین باشد، کمبود کار در زمینه ترویج دیدگاه‌های اسلام در این زمینه‌ها است. در روابط بین زن و شوهر ارتباط جنسی متغیر مهمی در رفع نیازهای اولیه فیزیولوژیک و اوج ابراز صمیمیت عاطفی است. موضوع جنسی تشکیل یافته از عشق، مصاحبت لذت‌بخش و ارضای جنسی است (کاسلو، ۱۹۹۶). روابط جنسی شکل‌دهنده بخشی از ادراکات زوجین از همدیگر است و ادراکات جنسی در بین زوجین ارتباط مثبتی با رفتارهایی دارد که نگهدارنده و تداوم بخش ازدواج است (بالارد^{۱۱}، ۱۹۹۶). هم‌چنین دیده شده است که صمیمیت جنسی با صمیمیت عاطفی در ارتباط است (گریف، ۲۰۰۱). در حال حاضر که مکانسیم اصلی تهاجم فرهنگی ترویج آزادی و هرج و مرج جنسی است لازم است این موضوع بیشتر مورد توجه قرار گیرد. رضایت جنسی بخش قابل توجهی از رضایت کلی از ازدواج را تشکیل می‌دهد (احمدی، ۱۳۸۲). با توجه به اینکه اسلام برای روابط جنسی بین زن و شوهر اهمیت ویژه‌ای قائل است، به نظر می‌رسد که می‌توان با بررسی بیشتر و ارائه راه‌کارهای عملی رابطه بین تقیدات دینی در سازگاری جنسی را افزایش داد. برخی از پیشنهادات محققین عبارتست از: ترویج آموزش‌های جنسی با جهت‌گیری اسلامی در جامعه، توجه به بهداشت جنسی و کاهش مشکلات و بدکارکردی جنسی در جامعه و به‌ویژه در بین افراد مذهبی. از سوی دیگر جامعه اسلامی به‌ویژه در حال حاضر به شدت نیازمند مباحث عمیق و گسترده در زمینه مسایل جنسی، مسایل مالی خانواده و شیوه‌های حل تعارض از دیدگاه مذهبی است. لذا پیشنهاد می‌شود مراکز اسلامی و مراکز پژوهشی و علمی در این ابعاد فعالیت‌های علمی را در پیش گیرند.

هم‌چنین لازم به ذکر است که نتایج تحقیق حاضر به همراه سایر پژوهش‌هایی که در مقدمه اشاره شد نقش مذهبی بودن را در سازگاری زناشویی تأیید می‌کنند. هرچند تحقیقاتی نیز وجود دارد که ارتباطی مبهم و نامفهوم بین دینداری و سازش روان‌شناختی را گزارش داده‌اند (مختاری و همکاران، ۱۳۸۰) ولی این موارد بسیار اندک و جزئی است. با توجه به این مطالب می‌توان پیشنهاد داد که: میزان اعتقادات دینی افراد می‌تواند به‌عنوان یکی از ملاک‌های پیش‌بینی برای موفقیت

ازدواج مورد استفاده قرار گیرد. معیار تدین می‌تواند به‌عنوان یکی از معیارهای انتخاب همسر ترویج داده شود. تقویت اعتقادات دینی می‌تواند به‌عنوان روشی برای پیشگیری از ناسازگاری زناشویی و روشی برای درمان و بهبود ناسازگاری‌ها مورد استفاده قرار گیرد. نظر اسلام در زمینه تمامی ابعاد سازگاری زناشویی به‌ویژه روابط جنسی با همسر، مدیریت مالی خانواده و روش‌های حل تعارض به‌طور عمیق و گسترده بررسی و استخراج شده و در اختیار عموم مردم قرار داده شود. پژوهش در زمینه این موضوع تقویت شود و به‌ویژه این‌که اثر کاهش تقیدات مذهبی پس از ازدواج و تأثیر اختلاف مذهبی بین زوجین در وضعیت سازگاری زناشویی آن‌ها مورد مطالعه قرار گیرد.

یادداشت‌ها

1. Bussing	8. Butler
2. Sinha & Mukerjee	9. Greef
3. Bradburg	10. Fowers & Olson
4. Kaslow	11. Ballard
5. Fiese & Tomcho	
6. Sullivan	
7. Marsh & Dallos	

منابع

- احمدی، خدابخش (۱۳۸۲). نقش روابط جنسی در سازگاری زناشویی، کتاب خلاصه مقالات اولین کنگره خانواده و مشکلات جنسی، دانشگاه شاهد.
- فتحی، آشتیانی و احمدی خدابخش (۱۳۸۳). بررسی ازدواج‌های موفق و ناموفق در بین دانشجویان: دانشور رفتار، شماره ۷، ص ۹-۱۶.
- خداپناهی، محمدکریم و خوانین‌زاده‌نیروی، مرجان (۱۳۷۹). بررسی ساخت شخصیت در جهت‌گیری مذهبی دانشجویان، مجله روان‌شناسی، ص ۲۰۴، ۱۸۵.
- سلیمانیان، علی‌اکبر و نوابی‌نژاد، شکوه (۱۳۷۳). بررسی تأثیر تفکرات غیرمنطقی بر اساس رویکرد شناختی بر نارضایتی زناشویی، دانشگاه تربیت معلم، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- عاملی، حر. وسایل الشیعه، جلد چهاردهم، ص ۳۱.
- مختاری، عباس؛ الهیاری، عباس‌علی؛ رسول‌زاده طباطبائی کاظمی (۱۳۸۰). رابطه جهت‌گیری‌های مذهبی با میزان تنیدگی، مجله روان‌شناسی، ص ۵۶، ۶۷.
- مهدویان، فاطمه (۱۳۷۶). بررسی تأثیر آموزش و ارتباط بر رضایت‌مندی زناشویی و سلامت روانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، انستیتو روانپزشکی تهران.

Ballard - Reisch, D. S. & Weigel, D. j. (1996). Communication Proceses in Marital Commitment, Theory and Research, New york.

- Bradbury, Thomas. N; Fincham, Frank. D; Beach, Steven. R. H. (2000). Research on the Nature and Determinants of marital satisfaction. *Journal of Marriage & Family*, Vol. 62 issue 4, 964-980.
- Bussing, A; Ostermann, T; Matthiessen, P. F. (2005). Role of religion and spirituality in medical patients: confirmatory results with the SpREUK questionnaire. : *Health Qual Life Outcomes*. Feb 10; 3 (1):10.
- Butler, M. H; Gardner, B. C & Bird, M. H. (1998). Not just a time-out: change dynamics of prayer for religious couples in conflict situations. *Fam Process*. Winter, 37(4), 451-78
- Fiese, B. H; Tomcho, T. J. (2001). Finding meaning in religious practices: the relation between religious holiday rituals and marital satisfaction. *J Fam Psychol*. Dec,15(4), 597-609.
- Fowers, B.J. & Olson D.H. (1989). ENRICH marital inventory. A Discriminant validity and cross validation assessment. *Journal of Marital and Family Therapy*. 15,65-79.
- Greef, p; Abraham & Malherbe, L. Hildegard. (2001). "Intimacy and marital satisfaction in spouses", *Journal of Sex & Marital Therapy*. 27, 247-257.
- Kaslow. F & Robison J. A. (1994). Long - Term satisfying Marriages, *The American journal of Family Therapy*. Vol. 24, No 2.
- Marsh, R, & Dallos, R. (2001). Roman Catholic couples: wrath and religion. *Fam Process*. Fall, 40(3), 343-60.
- Sinha. P, & Mukerjee. N. (1990). Marital adjustment and space orientation, *Journal of Social Psychology*. 130 (5), 633-639.
- Sullivan, K .T. (2001). Understanding the relationship between religiosity and marriage: an investigation of the immediate and longitudinal effects of religiosity on newlywed couples, *J Fam Psychol*. 15(4), 610-26.